

кримінального процесуального часу та простору обов'язки можна назвати визначальними. Бо за відсутності кримінального процесуального регулювання обов'язків неможливо регламентувати кримінальні процесуальні відносини та кримінальну процесуальну діяльність. А правове врегулювання кримінального процесуального часу та простору втрачає будь-яке значення та сенс.

Перед другорядним та факультативними елементами предмету кримінального процесуального регулювання обов'язки мають пріоритет, який полягає у тому, що обов'язки завжди персоніфіковані, тобто їх права регламентація завжди адресована конкретним суб'єктам кримінального провадження для забезпечення прав, свобод і законних інтересів інших учасників кримінального процесу. Тоді як кримінальні процесуальні відносини, діяльність, час та простір мають не персоніфіковану природу, ці елементи предмету правового регулювання більш віддалені від конкретних осіб, що обумовлюватиме менший ефект гарантування прав, свобод і законних інтересів. Тому, увага науковців та законодавця має насамперед зосереджуватися на кримінальних процесуальних обов'язках, а потім на кримінальних процесуальних відносинах, діяльності, часі та просторі.

Таким чином, для позначення обов'язків у структурі предмету процесуального регулювання доцільним буде використання словосполучення «основний елемент».

Смоков С. М.,

*Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, професор*

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ І ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

З моменту вступу в дію у листопаді 2012 р. у Кримінальному процесуальному кодексі України відбулись значні зміни, за нашими підрахунками зміни зазнали майже 50 відсотків статей. «Процес новачків у кримінальних процесуальних нормах виглядає нескінченним. Це ставить під сумнів спроможність держави сформулювати чіткі, однозначні та стійкі правила для правозастосовчих органів, означає нездатність, чи небажання забезпечити стабільність» [1]. Поспішне, не злагоджене прийняття цього кодексу в 2012 році в угоду політичній доцільності, сьогодні і призводить до того, що необхідним стає процес його латання та корегування.

У цілому цей КПК прогресивний і багато його новел за чотири з половиною роки його правозастосування прижились і діють, але існують і такі, які потребують змінення, доповнення або уточнення, бо замість того, щоб захистити громадян їх права і свободи вони тільки погіршують ці права, особливо це стосується осіб, які потерпіли від злочинів, і це ще й дуже ускладнюють роботу органів досудового розслідування та суду. Розглянемо декілька з цих питань, почнемо з моменту реєстрації правопорушення в ЄРДР. В ЄРДР вноситься все, про що написано заяву і навіть те, де зразу можна зробити висновок про відсутність правопорушення. Так у сьогоднішній редакції наголошує ч. 1 ст. 214 КПК України. Як вірно зазначає професор А. Ф. Волобуєв, фактично суспільству запропоновано всі соціальні конфлікти вирішувати за допомогою правоохоронних органів шляхом здійснення кримінального провадження, позначивши їх терміном «злочин» [2, с. 238]. Намір благий, зроблене це, як нам твердять, для того щоб не було укриття злочинів. Що ж відбувається в дійсності. Заяву зареєстрували, огляд міста події зробили, якщо потрібно, і все, кримінальне провадження лежить без руху і у 90 відсотків випадків, якщо це не тяжкий чи особливо тяжкий злочин, крім допиту заявника чи потерпілого ніякі ні слідчі (розшукові) дії, ні оперативні по ньому не проводяться. Проходить час і в кінці кварталу, півріччя це провадження закривається по ст. 284 ч. 1, 2 КПК України, за відсутності події кримінального правопорушення, або відсутності в діянні складу кримінального правопорушення. Чого ж ми таким чином досягли? Якщо раніше в органи досудового розслідування потрапляли як правило матеріали, де майже завжди був склад злочину, то сьогодні у слідчих поліції зосереджено всі матеріали і по ним треба приймати рішення. Виходячи із обставин які склалися в правоохоронній системі сьогодні, зробити це майже неможливо, це і значний залишок кримінальних проваджень, некомплект слідчих більш ніж 30 відсотків, на працюючих навантаження від 350–400 кримінальних проваджень і більше в залежності від райвідділу поліції. Про наукову організацію праці слідчих ОВС у райвідділах поліції з таким навантаженням мова вже не йде. В кращому разі слідчий по нетяжким злочинам, або злочинам середньої тяжкості допитає потерпілого, якщо він на цьому буде наполягати. Що тут можна вдіяти: 6 листопада 2015 р. за № 1377 був прийнятий наказ МВС України « Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події»; у цьому наказі у розділі 3 «Реєстрація заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події» у ч. 2 п. 5 зазначене наступне «Про заяви і повідомлення, які надійшли до чергової частини органу поліції і в яких відсутні відомості, які вказують на вчинення кримінального правопорушення, після їх реєстрації в журналі ЄО доповідаються уповноваженим працівником чергової частини начальнику органу поліції або особі яка виконує його

обов'язки, для розгляду та прийняття рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» або Кодексом України про адміністративні правопорушення». Аналізуючи цей наказ, можна запропонувати зміни до ч. 4 ст. 214 КПК України наступного змісту: Службова особа уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення а також слідчий і прокурор зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення в журналі Єдиного Обліку і якщо в такій заяві чи повідомленні відсутні відомості про кримінальні правопорушення не вносити її до ЄРДР та прийняти рішення згідно із Законом України «Про звернення громадян» і далі по тексту. Що це нам дасть? Це дасть змогу розвантажити слідчих зайвою роботою, не пов'язаною із розслідуванням злочинів і перенаправити такі заяви і повідомлення до інших уповноважених осіб.

Наступна проблема, з якою зіткнулися правозастосовники, пов'язана із тим, що одночасно із внесенням відповідних відомостей до ЄРДР у п. 5 ч. 5 ст. 214 КПК законодавець зобов'язує внести відомості про попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність. Якщо будуть враховані запропоновані нами зміни, то заяви і повідомлення в яких немає складу злочину в ЄРДР вноситись не будуть і проблема з кваліфікацією зникне сама собою.

Також, що стосується огляду місця події. Слідчий, оглядаючи місце події, ще впевнено не може сказати, які речі, вилучені на місці події, мають значення для кримінального провадження, а які — ні. З'ясувати це він може, як на початку досудового розслідування, так і в подальшому, тому нам вбачається за необхідне із ст. 237 ч. 7 КПК України вилучити останнє речення стосовно того, що речі і документи, вилучені під час огляду, вважаються тимчасово вилученими. Це дасть змогу слідчому впевнено і не роблячи ажіотажу розібратися впродовж певного часу, що відноситься до кримінального провадження, а що ні, а не бігти до слідчого судді із клопотанням про арешт майна, яке, як потім може зв'язуватись, до правопорушення ніякого відношення і не має.

Ще одна проблема — це запровадження інституту кримінальних проступків. Сподівання на те що він буде прийнятий і запрацює після вступу в дію КПК України не виправдались, а це суттєво розвантажило б слідчі підрозділи, бо проступки розслідувались би по спрощеній системі, не займали б стільки часу і державних коштів і їх розслідуванням займались не в слідчих підрозділах. Законопроект № 3438 від 17.10.2013 р. «Щодо запровадження інституту кримінальних проступків та змін до кримінального та кримінального процесуального законодавства» і досі знаходиться у комітетах Верховної Ради без розгляду. Відсутнє і саме поняття у юридичній науці, що це таке кримінальний проступок. На нашу думку, необхідно фахівцям з кримінального права повернутись до цієї проблеми і в найкоротший термін визначитись з цим інститутом.

Наступне, про щоб хотілось би висловитись, це процесуальна самостійність слідчого, якої він позбавлений. Майже всі процесуальні рішення по кримінальному провадженню він приймає не сам, а погоджує їх із своїм процесуальним керівником, і це велика вдача, якщо процесуальний керівник раніше працював слідчим, має досвід роботи, володіє методикою і тактикою проведення слідчих дій, добре знає кримінальне і процесуальне законодавство і надає допомогу слідчому. На нашу думку, така опіка слідчого і позбавлення його можливості приймати майже всі процесуальні рішення самостійно призводить до втрати ним відповідальності і наступальності при розслідуванні кримінальних проваджень.

Коли приймали у 2012 році КПК і у перехідних положеннях зазначили, що к 2016 року у прокуратури не буде слідства і вона лишається без такого інструменту впливу, виникла така функція як нагляд за додержанням законів органами досудового розслідування у формі процесуального керівництва. По суті своїй така функція зберігає за прокуратурою повний контроль за будь-яким кримінальним провадженням у будь-якому органі досудового розслідування і можливість втручання у любе провадження на будь-якій його стадії, а можливість заміни процесуального керівника у будь-який момент, якщо він не згоден із законними чи незаконними вимогами керівника прокуратури, несе в собі корупційну складову. Не ставлячи під сумнів погодження дій, які обмежують права і свободи громадян на досудовому розслідуванні із процесуальним керівником, хотілось би все ж більше надати самостійності слідчому і дати йому змогу приймати процесуальні рішення по кримінальних провадженнях, які знаходяться у нього, самостійно.

Тепер що стосується заходів забезпечення кримінального провадження. Вистроєна система цих заходів у КПК України і порядок застосування і погодження цих заходів ставить під сумнів добропорядність слідчого і взагалі законність рішень, які він приймає. Такий висновок можна зробити із процедури їх обрання, бо знову всі свої дії він погоджує із процесуальним керівником і потім звертається до слідчого судді і отримує ухвалу. На нашу думку такі заходи забезпечення кримінального провадження як привід; тимчасовий доступ до речей і документів; тимчасове вилучення майна слідчий міг би виконувати самостійно без погодження із своїм процесуальним керівником і отриманням дозволу слідчого судді. Теж саме стосується і таких запобіжних заходів, як особисте зобов'язання та особиста порука.

Література

1. Навроцький В. Розвиток законодавства України про кримінальну відповідальність за корупційні посягання // Право України. — 2015. — № 12. — С. 37–38.
2. Волобуєв А. Ф. Проблемні питання початку досудового розслідування // Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. XX-річчю Нац. акад. прав. наук України. — Одеса, 2013. — С. 237–238.